

JYX

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Dufva, Hannele; Mäntylä, Katja

Title: Kielten opetuksen kestävä tulevaisuus

Year: 2024

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat 2024

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Dufva, H., & Mäntylä, K. (2024). Kielten opetuksen kestävä tulevaisuus. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 15(7). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2024/kielten-opetuksen-kestava-tulevaisuus>

(<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Kielten opetuksen kestävä tulevaisuus

Tässä artikkelissa pohdimme, miltä näyttää kielten kouluopetuksen tulevaisuus: miksi, mitä ja miten tulevaisuudessa opiskellaan? Lopuksi mietimme myös kielten nimeämistä. Kuinka perusteltua – ja motivoivaa – oikeastaan on puhua "vieraista" kielistä?

Julkaistu: 4. joulukuuta 2024 | Kirjoittaneet: Hannele Dufva ja Katja Mäntylä

Tulevaisuuden ennustaminen on tunnetusti vaikeaa. Kielten opetuskin heijastelee erilaisia, maailman ja Suomen mittakaavassa tapahtuvia, poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia virtauksia, ja siksi muutokset ovat vain osin ennakoitavissa. Viime aikoina suomalaiseen kielten opetukseen on vaikuttanut erityisesti maamme nopeasti kasvanut monikielisyys. Nyt kun Suomessa puhutaan ja opetetaan satoja eri ensikieliä, tilanne on asettanut uusia reunaehtoja ja luonut uusia käytänteitä. Toinen ilmeinen muutostekijä on ollut nopea teknologinen kehitys.

Samalla kielten opetuksessa on myös jotain pysyvää: oppijan näkökulmasta uuden oppiminen voi olla hyvinkin samankaltaista kuin satoja ja tuhansia vuosia sitten. Osin oppimista määräävät tulevaisuudessakin ihmislajille ominaiset kyvyt ja piirteet: esimerkiksi uteliaisuus, mielenkiinto ja opitun hyödylliseksi kokeminen. Tämä on hyvä pitää mielessä myös tulevaisuudessa (ks. myös Dufva & Mäntylä 2023).

Tässä artikkelissa keskitymme vieraiden kielten opetukseen. Vaikka kielenoppimista tapahtuu kaiken aikaa ilman (tietoista) opetusta ja opiskelua, pohdimme tässä, miksi, mitä ja miten kouluissa ja oppilaitoksissa tulevaisuudessa opiskellaan ja tarkastelemme asiaa eritoten kestävyuden näkökulmasta (Maijala ym. 2024).

Suomessa kieltenopetusta ovat ohjanneet kansallisesti sovitut opetussuunnitelman perusteet. Niitä uudistetaan säännöllisin väliajoin, ja ne oletetusti perustuvat kulloisellekin oppimis- ja kielikäsitteille. Niiden tulisi siis ensinnäkin pohjautua tutkimustiedolle kielten oppimisesta ja opetuksesta. Kuitenkin ne heijastelevat myös yhteiskuntamme arvoja. Kun kieltenopetuksesta keskustellaan julkisilla foorumeilla, arvot eivät ole välttämättä yhteneväisiä. Yhtäältä korostetaan tulevaisuusorientaatiota ja haetaan innovaatioita, toisaalta vaaditaan perinteisiä käytänteitä, kuria ja järjestystä. Tutkimustieto, liberaalit arvot ja konservatiiviset käsityskannat kamppailevat keskenään. On syytä uskoa ja toivoa, että tulevissa kielenopetusta koskevissa kannanotoissa näkyvät kestävä kehityksen periaatteet: se, että opiskelussa välittyvät demokraattiset arvot, että oppilaiden ja opiskelijoiden kielelliset oikeudet toteutuvat ja heitä kohdellaan yhdenvertaisesti ja että opiskelun sisällöissä ja toimintatavoissa korostuu eettisyys (ks. esim. Lavonen 2020).

Miksi kieliä opitaan?

Yksi kielten opiskelun peruslähtökohdista – joka on ja pysyy – on inhimillinen tarve olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja yhteisöjen kanssa. Yksilölle kielten osaaminen on henkistä ja sosiaalista pääomaa: avain yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja itsensä kehittämiseen eri tavoin. Vuorovaikutus voi olla teknologiavälitteistä tai kasvokkaista, ja tulevaisuudessakin tavataan ihmisiä henkilökohtaisesti. Jo kotimaassa käytetään eri kieliä ja tavataan ihmisiä eri kulttuureista niin työtehtävissä, opiskelun parissa kuin vapaa-ajallakin. Matkailu, kauppa ja kulttuuri avaavat mahdollisuuksia eri puolilla maailmaa. Kielten opetuksen tulee edelleen valmentaa tähän monikieliseen ja monikulttuuriseen maailmaan ja ihmisten kohtaamiseen (ks. esim. Haukås ym. 2022).

Yhä useammin vuorovaikutus on ehkä kuitenkin erilaisissa välitteisissä ympäristöissä toimimista. Tällöin kumppanina voi tietenkin olla toinen ihminen – mukana ovat vain erilaiset teknologiset apuvälineet ja sovellukset. Entä kun keskustelemme erilaisten agenttien tai tekoälyn

kanssa? Kun kumppanina on kone, joudutaan opetuksessa pohtimaan myös uudentyyppisiä kielitaitoja. Mitä rajoitteita koneen tuottamassa kielessä on? Nykyhetkessä tekoälyltä puuttuvat vuorovaikutuksen inhimilliset ulottuvuudet, kuten eettisyys ja tunteet. Tekoälyn ja koneen tuotoksen luovuus on algoritmien rajaamaa, ja vaikka se pystyy tuottamaan esimerkiksi uutisia, ne edelleen tarkistaa ihminen. Tulevaisuuden teknologioita pystymme ehkä tällä hetkellä vain kuvittelemaan. Kielten opetuksen keskeisiin tehtäviin kuuluu tietenkin monimediaiseen maailmaan perehdyttäminen – mutta myös proaktiivisuus, kyky omaksua uusia kielten opetuksen ympäristöjä ja välineitä.

Jos kielten osaamista ja kielitaitoa tarkastelee yhteiskunnan kannalta, on selvää, että kieliä opiskellaan myös siksi, että yhteiskuntamme odottaa meiltä sitä. Laaja kielitaitovaranto on osa ”kielellistä huoltovarmuutta” eli sitä, että Suomi yhteiskuntana kasvattaa osaamistaan ja tietotaitoaan monipuolisesti ja monikielisesti (Dufva 2024). Nyt ja tulevaisuudessa päättäjät yhteiskunnan eri tahoilla määrittelevät kielten opetuksen tavoitteita. Tällöin on katsottava tulevaisuuteen, ei menneeseen. Samalla määritellään sitä, mitä ja miten opitaan.

Mitä kielten opetuksessa opetetaan?

Se, mitä kielten tunneilla opetetaan kestävässä tulevaisuudessa, on osin samanlaista kuin nyt, mutta osin painotusten tulisi muuttua. Kieliä opitaan edelleen tietyn yksittäisen kielen kielitietona ja siihen liittyvien kulttuuristen käytänteiden osaamisena. Kieliopilla tai sanaston opettelulla on edelleen sijansa. Käsitys kielestä on kuitenkin viime vuosikymmeninä laajentunut, ja nyt myös kielitaito nähdään yhä selkeämmin vuorovaikutuksellisenä ja merkityksiä välittävänä ilmiönä.

Esimerkiksi erilaisten tekstien ja lähteiden hahmottaminen on noussut yhä tärkeämpään rooliin. Jo nyt kielenkäyttäjältä vaaditaan kykyjä erottaa tosi fiktiosta, arvioida erilaisia tapoja käyttää kieltä ja tilanteista kielenkäyttöä. Kun tarjontaa on rajattomasti, kyky valikoida, mitä kannattaa lukea tai kuunnella on sekin kielenkäyttäjän ydintaitoja. Opetuksessa tulisi myös pohtia, millaiset tavat käyttää kieltä ovat hyväksytyjä tai salonkikelpoisia: kun käsitys muodollisesta kielestä hämärtyy uusien medioiden sallivampien käytäntöjen myötä, miten

kielten opetus suhtautuu siihen? Paheksunnan ja kieltojen sijaan tarvitaan keskustelevaa opetusta, ymmärrystä kielen eri rekistereistä ja käyttöyhteyksistä, kielitietoisuutta.

Jotta kielikoulutuspolitiikka olisi kestävä kehityksen periaatteiden mukaista, sen tulee huomioida ennusteet tulevaisuuden kielitaitotarpeista. Suomessa opiskeltavien vieraiden kielten kirjo on viime vuosikymmeninä kaventunut. Tulevaisuus tuntuisi edellyttävän laajemman kielipaletin palaamista koulujen ja oppilaiden valikoimaan. Englannin asema lingua francana tuntuu nyt vankkumattomalta, mutta toisaalta, esimerkiksi USA:ssa ennustetaan jo vuoteen 2030 mennessä olevan enemmän espanjaa kuin englantia äidinkielenään puhuvia (Walqui 2015; ks. myös Garcia & Kleifgen 2018; Garcia 2020). Suomessa aiemmin varsin harvoin opiskeltujen kiinan ja japanin roolit maailmassa ja taloudessa kasvavat. Toisaalta on tärkeää, että Suomesta löytyy venäjän osaajia, samoin kuin perinteisten eurooppalaisten kielten, kuten saksan ja ranskan taitajia. Laaja kielivalikoima on yksilön ja yhteiskunnan etu.

Miten kieliä opiskellaan kestävästi?

Miten sitten kieliä tulevaisuudessa opiskellaan ja miten erilaiset opetusmenetelmät voivat edistää kielen opetuksen kestävä tulevaisuutta? Oppimisen peruslähtökohdat eivät häviä minnekään ja oppijan omat kyvyt ja motivaatio ovat tärkeitä. Nuoret itse haluavat oppia kieliä ja ovat motivoituneita (Veivo ym. 2023). Jos ja kun pidämme tavoitteena nimenomaan vuorovaikutusta ja merkitystoimintaa, esimerkiksi erilaisten tekstien parissa toimimista, jo nyt vahvasti kielenopetuksessa mukana oleva kielitietoisuus on yksi kestävä tulevaisuuden kulmakivistä. Kielitietoisuus merkitsee toimijuutta: kykyä havaita, tarkkailla, pohtia ja analysoida erilaisia kielen, kielten ja kielenkäytön piirteitä ja siten valmiutta toimintaan, kasvuun ja kehittymiseen. Kielitietoinen kielenkäyttäjä käyttää kielitaitoaan eri tavoin yhteiskunnassa: mahdollisuus jokaisen osallistumiseen ja osallistamiseen on demokratian edellytys (ks. esim. Inha ym. 2020). Kielitietoisuus myös kasvattaa oppijan kykyä oppia uutta kieltä: kieli ei ole ulkoa opeteltuja fraaseja vaan systeemi, jonka ymmärtäminen auttaa uuden oppimisessa.

On selvää, että tulevaisuudessa teknologia on apuna myös kielen opetuksen menetelmissä, ehkä koko ajan enemmän. Vaikka kone ei voi oppia puolestamme eikä tekoäly korvaa ajattelua, teknologia voi auttaa

oppijaa. Kielen oppiminen vaatii toistoa ja rutiinia ja siinä, missä ihminen kielenoppijan harjoittelukumppanina saattaa väsyä kertaukseen, kone on väsymätön toistaja. Teknologia voi auttaa myös oppimisen räätälöinnissä yksilöllisemmäksi, sillä kaikki eivät opi samalla tavalla tai samassa tahdissa. Oppimateriaalien tai vaikkapa kokeiden adaptiivisuus (esim. Poehner & Lantolf 2005) huomioi jokaisen oppijan yksilönä. Teknologia voi auttaa myös oppimisen joustavuudessa niin, että oppijalla on enemmän mahdollisuuksia valita mitä, missä, milloin ja miten oppii. Toisaalta matka siihen, että käyttäisimme kielen opetuksessa sujuvasti teknologian tarjoamia mahdollisuuksia, on pitkä. Paperikirja digitaalisessa muodossa ei hyödynnä digitaalisuuden mahdollisuuksia, ja usein digipedagogiikka riippuu täysin opettajasta. Toisaalta oppijat itse näkevät paperikirjat digikirjoja hyödyllisempinä nimenomaan oppimisen kannalta ja digimateriaalien hyödyt ovat usein enemmän teknisiä, kuten helppous kuljettaa materiaalia mukana (ks. esim. Pollari ym. 2024).

Tarvitaanko opettajaa?

Mihin opettajaa sitten tarvitaan? Kuten totesimme, oppimisprosessin lähtökohdat ovat yhtäältä oppijassa itsessään – ja yhtäältä aina myös siinä tuessa, jota hän saa omasta ympäristöstään ja toisilta ihmisiltä. Kun puhumme opetuksesta, opettajan on aina keskeinen toimija. Kestävän kehityksen mukaisessa opetuksessa opettajalla on itse asiassa useita rooleja: Opettaja on kielen oppimisen fasilitoija ja tukija sekä usein myös oppimistulosten arvioija. Opettaja on kielen ammattilainen, joka osaa antaa taustatietoa kielistä ja kulttuureista. Opettaja ymmärtää ja osaa selittää kieltä systeeminä. Opettaja on kasvattaja, joka ymmärtää oppimisen prosesseja ja oppijoiden erilaisuutta. Kaiken kaikkiaan opettaja on keskeinen vuorovaikutuskumppani, joka opastaa tulevaisuustaitoihin: vuorovaikutuksen, kriittisen ajattelun ja luovuuden taitoihin – ja joka näkee näiden eettisen ulottuvuuden.

Kielet – vieraita vai omia?

Lopuksi heitämme mietittäväksi terminologisen ehdotuksen. Nyt puhumme ”vieraista” kielistä. Termi siis jo itsessään korostaa sitä, että uusi kieli ei ole oppijan ”omaa”. Kuitenkin jo nyt useimpien suomalaisten ”omaan” kielitaitoon kuuluu paitsi useita rekistereitä myös kieliä: vähimmillään se on sana sieltä, toinen täältä, enimmillään taas usean kielen sujuvaa ja monipuolista käyttöä. Kaksi- ja monikielisyys on myös

maailman mittakaavassa selvästi perusoletus: useimpien ihmisten kielitaitoon ei kuulu vain yksi vaan useita kieliä (ks. esim. Cenoz 2013). Entäpä jos puhuisimmekin vain ”kielistä” ja niiden opetuksesta? Toisiko terminologinen muutos mukanaan ajatuksen siitä, että uusi kieli on vain uusi lisä ikiomaan kielelliseen repertoaariin?

Hannele Dufva on kielen oppimisen ja opettamisen professoriemerita Jyväskylän yliopistosta ja on tutkinut kielen oppimista ja opetusta monipuolisesti, viimeisimpänä eritoten toimijuutta ja kielen oppimisen aikaa ja paikkaa.

Katja Mäntylä toimii englannin yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopistossa. Hän kouluttaa tulevia kielenopettajia ja on tehnyt tutkimusta mm. sanastonoppimisen prosesseista ja arvioinnista sekä kielenoppijan ja opettajan identiteeteistä.

Lähteet

Cenoz J. (2013). Defining Multilingualism. *Annual Review of Applied Linguistics*, 33, 3–18. <https://doi.org/10.1017/S026719051300007X> (<https://doi.org/10.1017/S026719051300007X>)

Dufva, H. (2024). Kielitaito on huoltovarmuutta, *Mustread*, 10.6.2024. <https://www.mustread.fi/artikkelit/kielitaito-on-huoltovarmuutta/> (<https://www.mustread.fi/artikkelit/kielitaito-on-huoltovarmuutta/>)

Dufva, H. & Mäntylä, K. (2023). Kohti vuotta 2050?: tulevaisuuden kielikoulutuksesta. Teoksessa T. Kim, M. Maijala, K. Mäntylä & S. Mäkinen (toim.), *Kieliä ikä kaikki: jatkuvaa kielenoppimista kestävään tulevaisuuteen*, 59–66. Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9580-6> (<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9580-6>)

García, O. (2020). The education of Latinx bilingual children in times of isolation: Unlearning and relearning. *MinneTESOL Journal*, 36 (1), 1–7.

García, O. & Kleifgen, J. A. (2018). *Educating emergent bilinguals: Policies, programs, and practices for English learners*. Teachers College Press.

Haukås, Å., Storto, A. & Tiurikova, I. (2022). School students' beliefs about the benefits of multilingualism. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 45 (7), 2817–2830.

<https://doi.org/10.1080/01434632.2022.2075001>

(<https://doi.org/10.1080/01434632.2022.2075001>)

Inha, K., Laiho, S. & Mattila, P. (2020). Kieli luo osallisuutta ja oikeuksia omaan oppimiseen ja oppijuuteen. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 11(6). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2020/kieli-luo-osallisuutta-ja-oikeuksia-omaan-oppimiseen-ja-oppijuuteen> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2020/kieli-luo-osallisuutta-ja-oikeuksia-omaan-oppimiseen-ja-oppijuuteen>)

Lavonen, J. (2020). Curriculum and Teacher Education Reforms in Finland That Support the Development of Competences for the Twenty-First Century. Teoksessa F. M. Reimers (toim.), *Audacious Education Purposes: How Governments Transform the Goals of Education Systems*, 65–80. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-41882-3_3 (https://doi.org/10.1007/978-3-030-41882-3_3)

Maijala M., Gericke, N., Kuusalu, S.-R., Heikkola, L. M., Mutta, M., Mäntylä, K. & Judi Rose, J. (2024) Conceptualising transformative language teaching for sustainability and why it is needed. *Environmental Education Research*, 30 (3), 377–396, <https://doi.org/10.1080/13504622.2023.2167941> (<https://doi.org/10.1080/13504622.2023.2167941>)

Poehner, M. E. & Lantolf, J. P. (2005). Dynamic assessment in the language classroom. *Language Teaching Research*, 9 (3), 233–265.

Pollari, P., Mäntylä, K. & Veijola, A. (2024). *Kumman kaa? Lukiolaisten kokemuksia oppikirjaformaattien hyvistä ja huonoista puolista ja vaikutuksista kielten oppimiseen ja opiskeluun*. Esitelmä AFinLAN syysseminariumissa, Turku 8.11.2024.

Veivo, O., Mäntylä, K., Inha, K. & Toomar, J. (2023). Nuoret arvostavat monipuolista kielitaitoa ja haluavat osata kieliä laajentaakseen maailmankuvaansa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14 (4). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2023/nuoret-arvostavat-monipuolista-kielitaitoa-ja-haluavat-osata-kielia-laajentaakseen-maailmankuvaansa> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2023/nuoret-arvostavat-monipuolista-kielitaitoa-ja-haluavat-osata-kielia-laajentaakseen-maailmankuvaansa>)

Walqui, A. (2015). *Using language as action in the education of recent immigrant adolescents in the US*. Plenaariesitys Futuuri! -konferenssissa. Jyväskylä 4.6.2015.

<https://moniviestin.jyu.fi/ohjelmat/hum/kiellet/kielikampus/futuuri-2015/using-language-as-action-in-the-education-of-recent-immigrant-adolescents-in-the-us>

(<https://moniviestin.jyu.fi/ohjelmat/hum/kiellet/kielikampus/futuuri-2015/using-language-as-action-in-the-education-of-recent-immigrant-adolescents-in-the-us>)

Artikkeliin viittaaminen

Dufva, H. & Mäntylä, K. (2024). Kielten opetuksen kestävä tulevaisuus. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 15(7). Saatavilla:

<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2024/kielten-opetuksen-kestava-tulevaisuus>

(<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2024/kielten-opetuksen-kestava-tulevaisuus>)